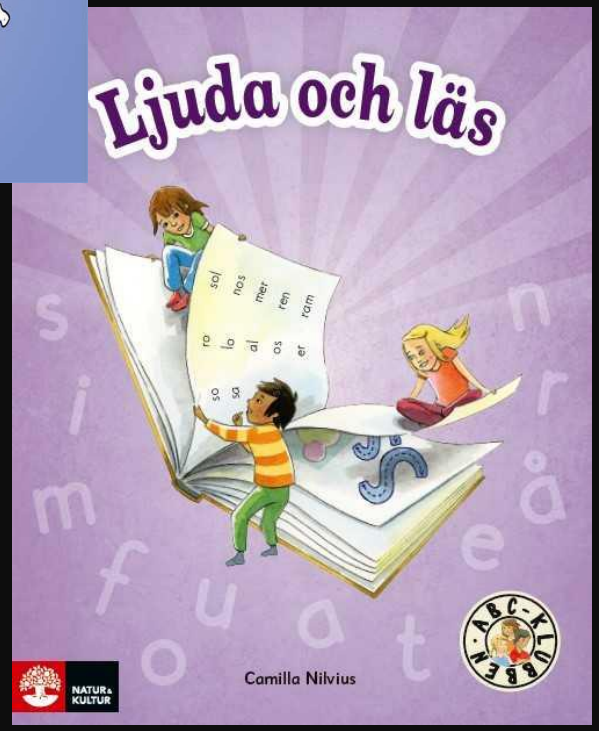
Välkommen till webbinarium – Hjälp dina elever att knäcka koden!

Camilla Nilvius – 1-7 lärare sv/so, speciallärare språk-, skriv och läsutveckling, lektor i pedagogik och författare





Webbinariets upplägg

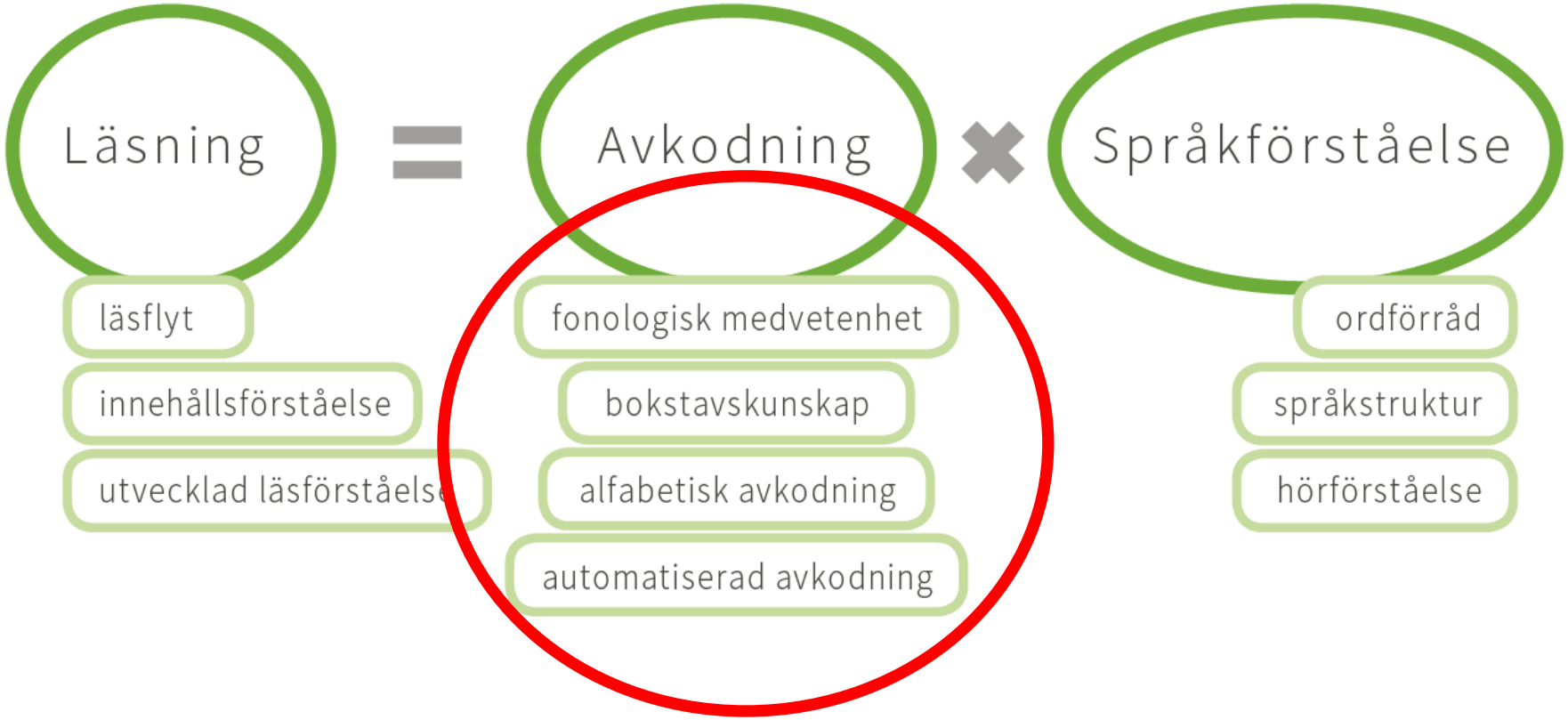
- Vad är läsning?
- Teori och samlad forskning om läsinlärning
- Vad innebär strukturerad ljudningsmetod/phonics?
- Hur kan man arbeta praktiskt med Ljuda och läs?

Vad är läsning?
Teorin: ”The Simple View of Reading”



Källor:
Gough, P. & Tunmer, W. (1986). Decoding, reading, and reading disability.
Hoover, W. A. & Gough, P. B. (1990). The Simple View of Reading.
Lonigan, C. J., Burgess, S. R., & Schatschneider, C. (2018). Still simple after all these years. Remedial and Special Education

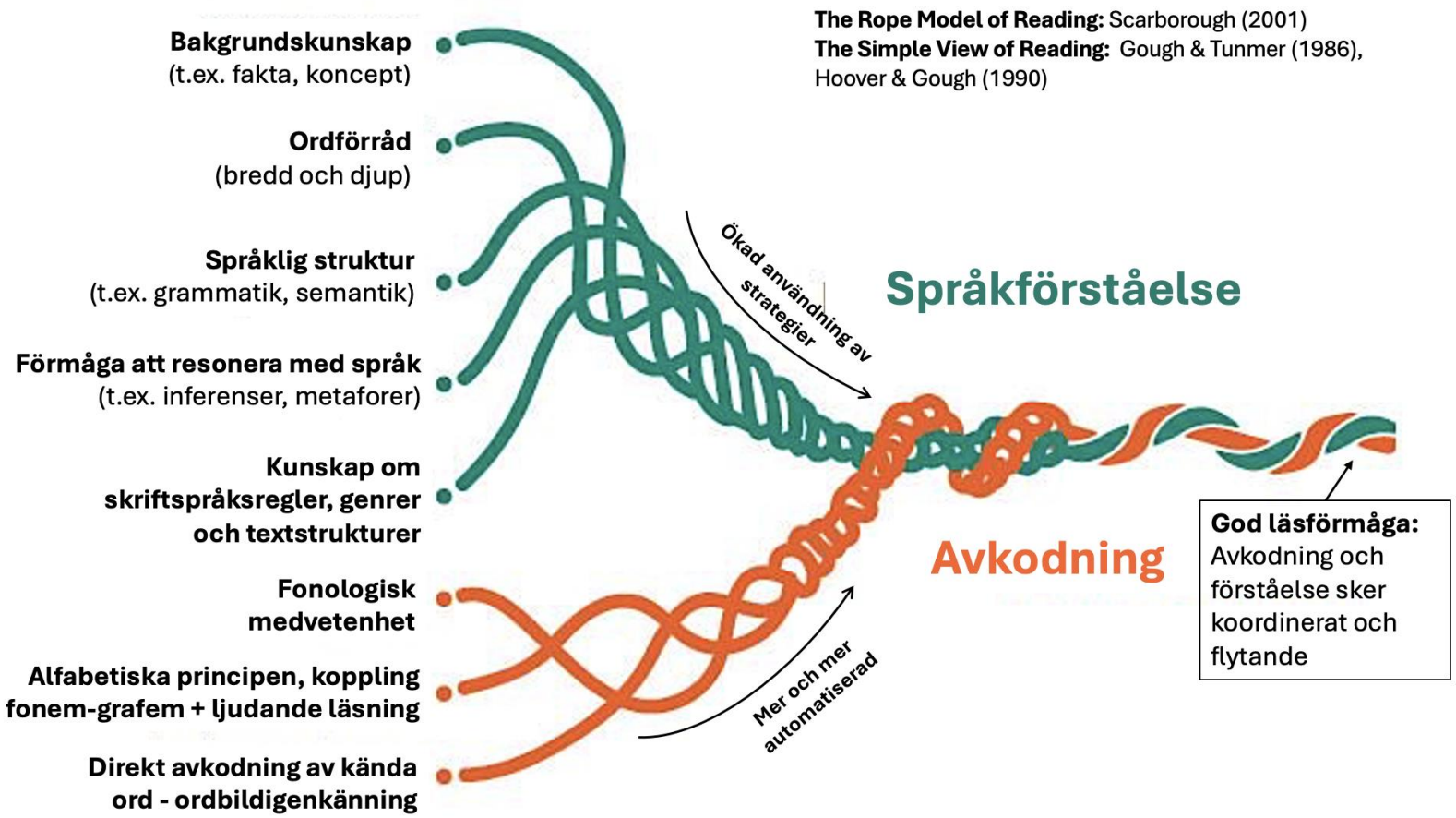
Läsfärdigheter = byggstenar för god läsförmåga



Källor:
Wren, S. (2001)
Glaser, D. & Moats, L. (2008)
Scarborough, H.S. (2001)

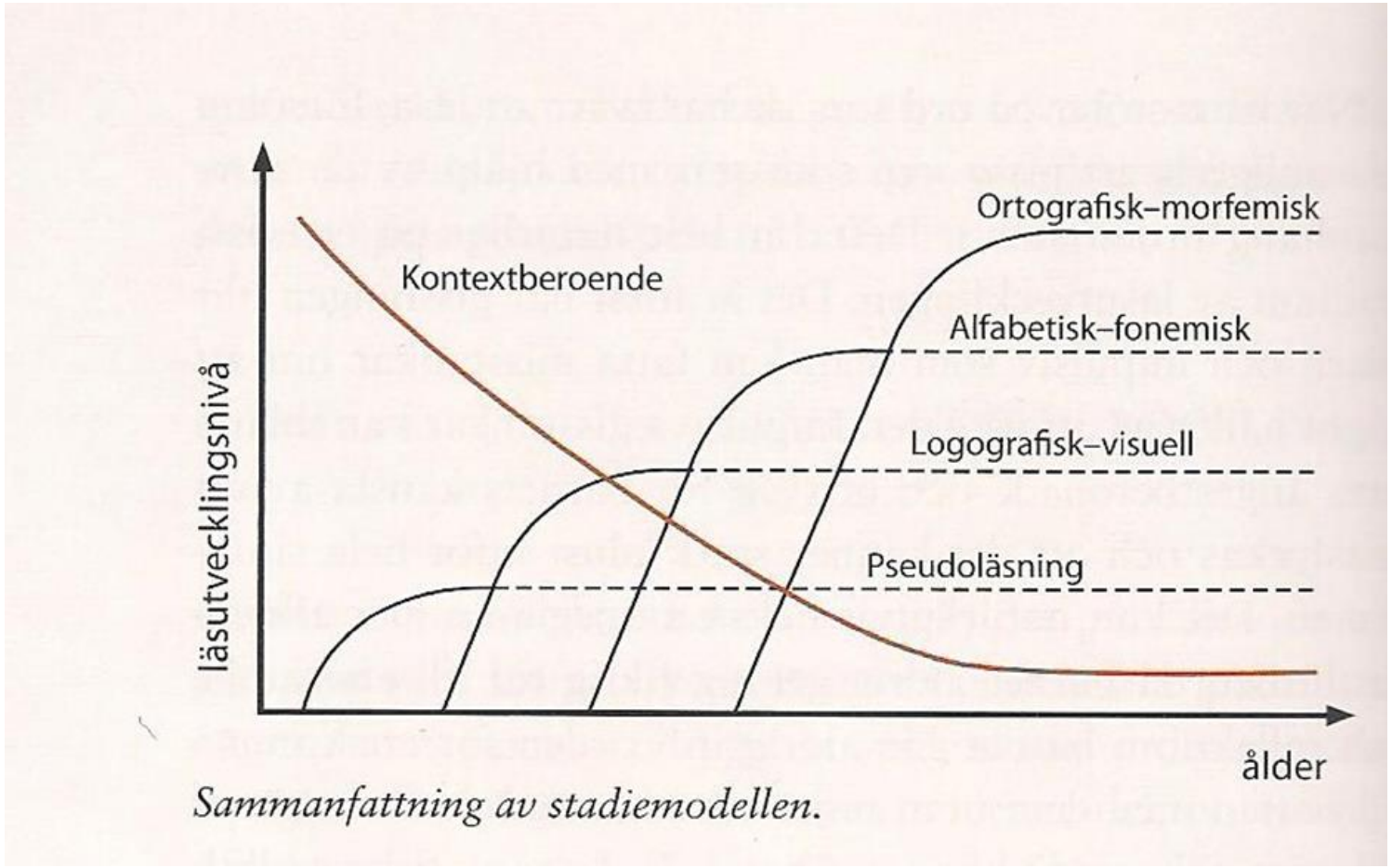
LegiLexi

The reading rope



The Rope Model of Reading (Scarborough, 2001). Översättning/bearbetning Anna Eva Hallin ©
https://www.sprakforskning.se/forskningsbloggen2/2025/1/7/avrdel1?rq=reading%20rope

Ordavkodningsutveckling



Sammanfattning av stadiemodellen.

(Lundberg, 2010)

Vad krävs för att barn ska knäcka den alfabetiska koden och lära sig läsa?



Vad krävs för att man ska lära sig läsa - ”knäcka läskoden” och börja avkoda?

- Perspektivbytet innehåll – form- språkligt medveten – metalingvistiskt förhållningssätt
- Bokstavskunskap (mindre fokus på bokstavens namn i undervisning)
- Fonologisk medvetenhet på fonemnivå
- Att kunna göra **syntes och segmentering av fonem (ljud)**
- Förstått att ljud (fonem) kan representeras av en eller flera bokstäver (grafem)

- den alfabetiska principen!

Vad säger forskningen?

Decennier av forskning visar att 15–20 % av barn behöver explicit och systematisk undervisning i språkljud och bokstäver för att knäcka läskoden – strukturerad ljudmetod/phonics.

För elever i risk för lässvårigheter är det extra viktigt!

(Castles et al., 2018; National Reading Panel, 2000; Rose, 2006; SBU, 2014; Taube et al. 2015)

Vetenskapsrådet - Kunskapsöversikt
Läs- och skrivundervisning för yngre elever (Taube et al. 2015)
Direkta evidensbaserade rekommendationer till lärare

- Språklekar, bör ingå som en fundamental del i förskoleklassens verksamhet. - aktiviteter där barnen får höra, identifiera och blanda språkljud i ord. För att få största effekt på läsinlärningen bör insatserna handla mest om ljud (fonem) och mindre om rim och ramsor.

- När? Träningen bör ske strax innan och under den första läsundervisningen, vara strukturerad, kopplas till användning av bokstäver och med fördel ske i smågrupper.

- Direkt och explicit instruktion.

Forts. Läsinlärningen

- Lärare med ansvar för den allra första läsinlärningen bör använda sig av explicit och systematisk undervisning om bokstäver och ljud.

- Gissningsläsning bör motverkas och korrekt avkodning uppmuntras.

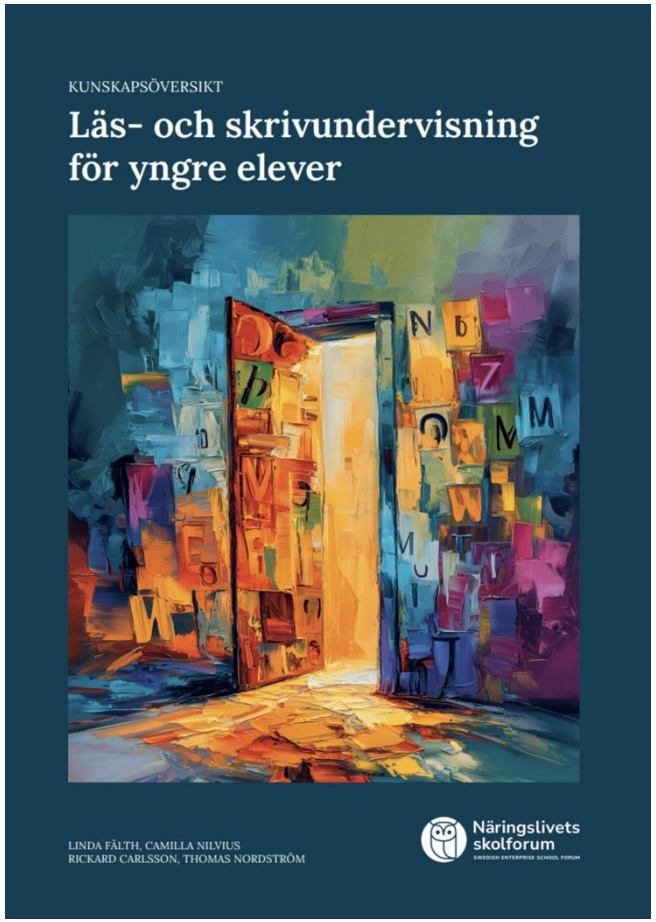
- Undervisning om ords betydelsebärande delar (morfem) har effekt på elevers läsning och skrivning.

- Självklart ska systematisk undervisning om bokstäver, ljud och betydelsebärande bitar av ord vara integrerade mer ett mer balanserat läsprogram.

(Taube et al., 2015 se s. 114)

https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b34/1555424813359/Kunskapsoeversikt-om-laes-och-skrivundervisning-foer-yngre-elever_VR_2015.pdf

Uppdatering av Taube et al. 2014



https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/utbildning/las-och-skrivundervisning-for-yngre-elever_1239568.html

Hur kan det genomföras i den pedagogiska praktiken?

- Språklekar från till exempel Bornholmsmodellen (fokus på fonem) i förskoleklass och upp i årskurs 1 för de elever som behöver det.

- Stärka grafem-fonemkopplingen med multisensorisk inlärning. Speglar, uppleva hur ljudet bildas, munbilder, spåra och ljuda osv.

- Läsa munnar ☺ - träna syntes

- Koppla på grafem

Strukturerad ljudmetod/phonics

- **Systematisk och explicit undervisning:** Phonics lärs ut enligt en tydlig och strukturerad progression, där enklare ljud-bokstavskopplingar introduceras först och svårare introduceras senare

- ”SOLARM” EN VI

- Vänta med klusiler B, T, D, K osv.

- Syntesisk phonics/analytisk phonics

Från kända grafem-fonem till utbyggda ord

Befäst 4–5 grafem-fonemkopplingar (SOLARM). Börja träna på att läsa ord med några vokaler och konsonanter med hålljud. Orden ska bara innehålla bokstäver som eleven kan.

1

Tvåljudsord

is se

Vokal + konsonant eller
konsonant + vokal.

2

Trejudsord

sol läs res

Konsonant + vokal + konsonant.
Lång vokal och hålljud.

3

Utbyggnad av känd stam

sol–a läs–a
res–er riv-er

Bygg vidare med enkla ändelser.
Bindestrecken visar delarna.

Många lästillfällen befäster kopplingen mellan bokstav och ljud. Anpassa takten efter eleven.

Källa: Svenska Dyslexiföreningen, Vad är ljudningsmetoden?, s. 2–5.

Senare - ord med ökad ortografisk komplexitet

Klusiler och h

bil, par, kul, tar, dit, gal
hår, hal

Konsonantförbindelser

stor, mask, sanda

Kort vokal och dubbelteckning

katt, sommar

Längre ord och ny betoning

Makaroner, rebusen

Mer komplexa ändelser

snällast, klurigare

Ljudstridig stavning

(ng-ljudet, j-ljudet, sj-ljudet och tj-ljudet)
säng, djur, sjuk, stjäla, tjur och kyrka

Källa: Svenska Dyslexiföreningen, Vad är ljudningsmetoden?, s. 2–5.

Den första läsinlärningen

- Syntes sol sssssssooooollll - sol!
- Ingen enkel process- flera utmaningar:
  - Varning för fonematisk läsning ”stöta” ”plocka ljud”
  - Minneskrävande – arbetsminnet
  - Varning för gissningsläsare!!!
- Lätt att gissa högfrekventa småord, svårt att gissa innehållsord
- läsa utan kontext där man kan gissa utefter bilder
- Vid gissningar noteras inte ordets bokstäver ingående – svaga/inga minnesbilder av bokstavsmönstret och det är INTE bra!

Parallellt med strukturerad ljudmetod/phonics

- Inlärning av ordbilder (högfrekventa småord)
- Högläsning
- Fokus på ordförrådsutveckling (Lundberg – 1 timme om dagen!)
- Läsförståelsestrategiträning
- Läslust - motivation
- Leka, dramatisera och illustrera i relation till de texter klassen läser

- Mot massor av läsning – automatisering, läsflyt, läsmängd, läslust!

Missförstånd om phonics

- Missförstånd 1: Meningslösa läslistor med nonsensord
- Missförstånd 2: Avkodning ska “sitta” innan man arbetar med förståelse
- Missförstånd 3: Separerar avkodning från förståelse
- Missförstånd 4: Phonics har inte stöd i forskning

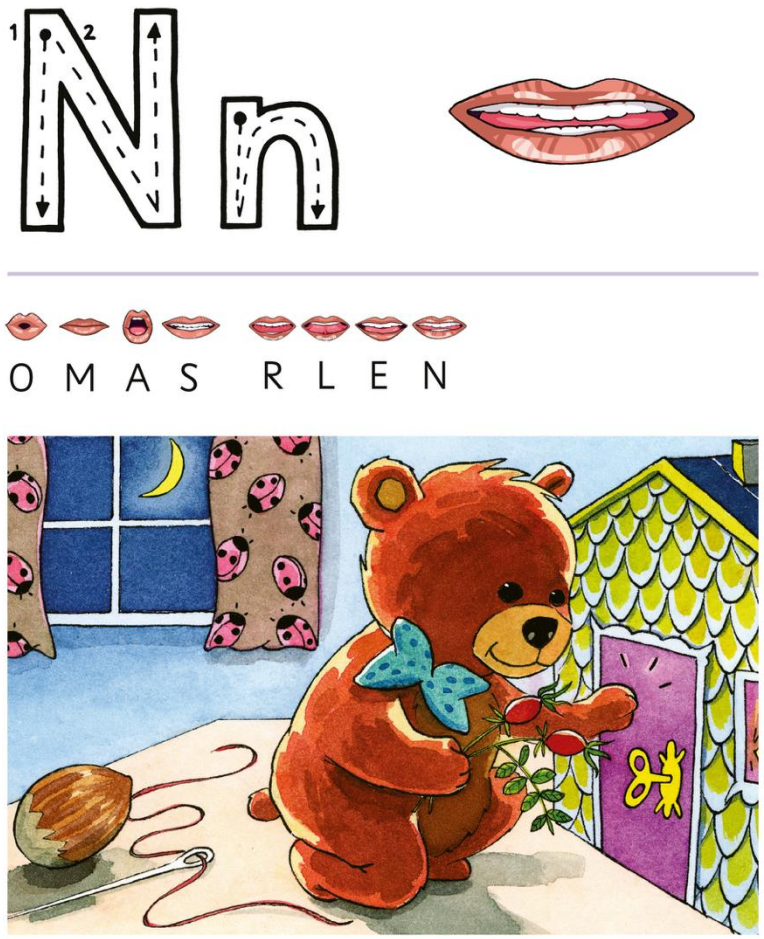
(Fälth & Hallin, 2024 https://www.vilarare.se/nyheter/vi-larare-debatt/fyra-missuppfattningar-om-lasmetoden/)

Hur kan man arbeta med Ljuda och läs?

- Framtagen för de elever som kämpar med att knäcka läskoden (Magiska kulan A, Guldklassen Gåtan eller andra läsläror är för svåra)
- Böckerna har en långsam och systematisk progression vad gäller komplexiteten i orden som ska avkodas. INGA överraskande nya bokstäver som inte har tränats!
- Avkodningsträningen underlättas med hjälp av bilder på hur munnen ser ut när bokstavsljud uttalas och av utritade bågar mellan bokstäverna för sammanljudningen.
- Kartläggning innan – fonemisk medvetenhet klart? Grafem-fonemkopplingar som är klara? Hitta rätt nivå i Ljuda och läs (färgrutor)
- Individuellt eller grupp

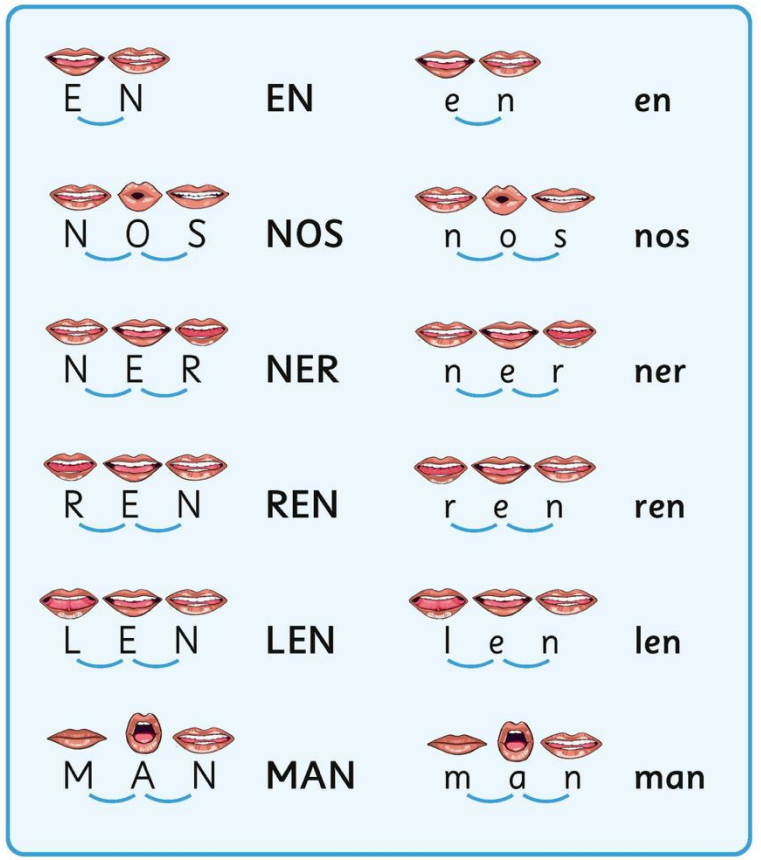
Första sidan

- Spåra (kinestetiskt, ljuda högt)
- Grafem-fonem koppling
- Känna i kroppen hur ljudet formas (spegel - se på munnen)



Andra sidan

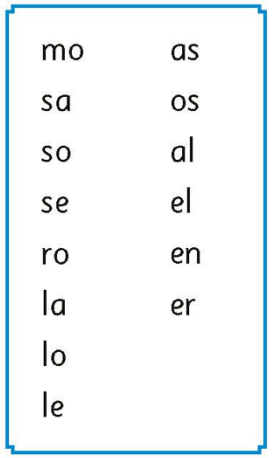
- Bågar – syntes (finger följer)
- Munbilder som stöd
- Vänster till höger uppifrån och ner



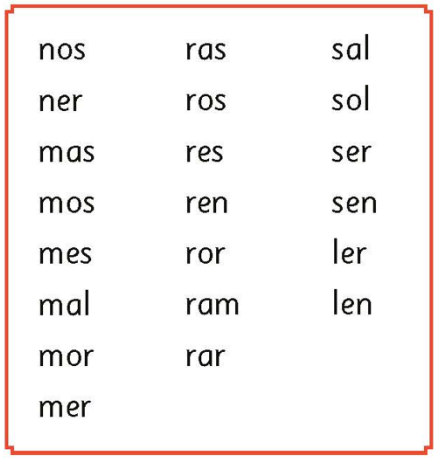
Tredje sidan

- Ord och korta texter
- Ramarna visar progression
  - Blå – lätt
  - Röd – något svårare
  - Grön – lite mer komplexa ord/meningar
- Blå och röd – läs uppifrån och ner om det inte finns linjer som markerar
- Kontextlösa ord (undvika gissning)

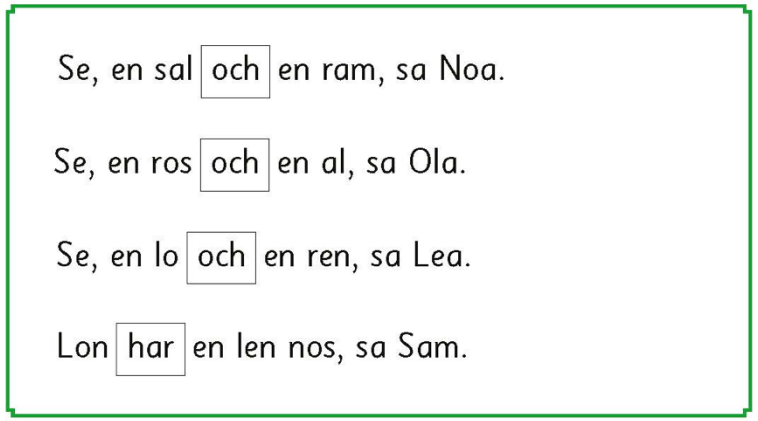
- Nonsensord



mo	as
sa	os
so	al
se	el
ro	en
la	er
lo	
le	



nos	ras	sal
ner	ros	sol
mas	res	ser
mos	ren	sen
mes	ror	ler
mal	ram	len
mor	rar	
mer		



Se, en sal och en ram, sa Noa.

Se, en ros och en al, sa Ola.

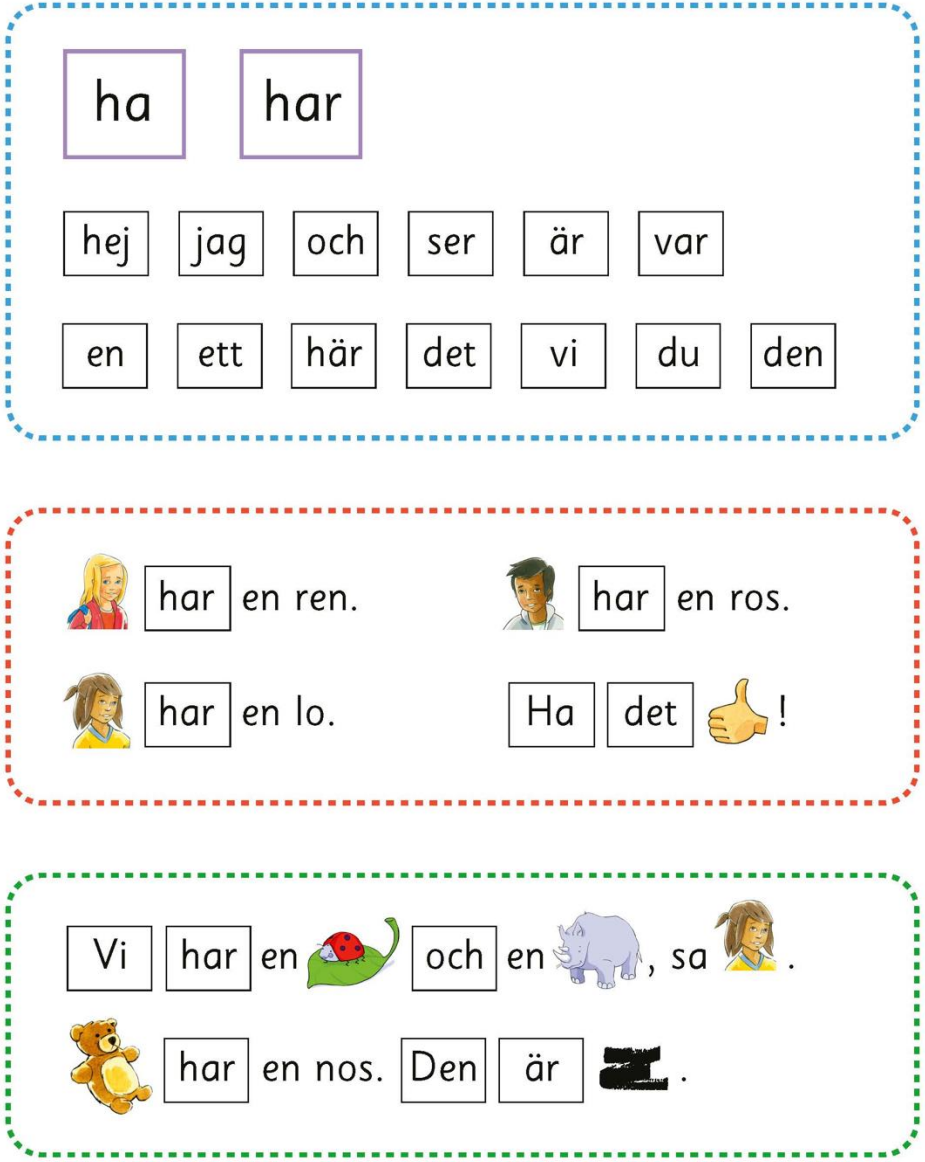
Se, en lo och en ren, sa Lea.

Lon har en len nos, sa Sam.

Fjärde sidan

- Ordbilder – I början av boken
- Ordbilder – syfte att snabbt kunna läsa korta små meningsfulla meningar och texter
- Repeteras ofta

- Längre fram i boken – texter.
  - Blå – lätt
  - Röd – något svårare
  - Grön meningar



Lärarhandledning

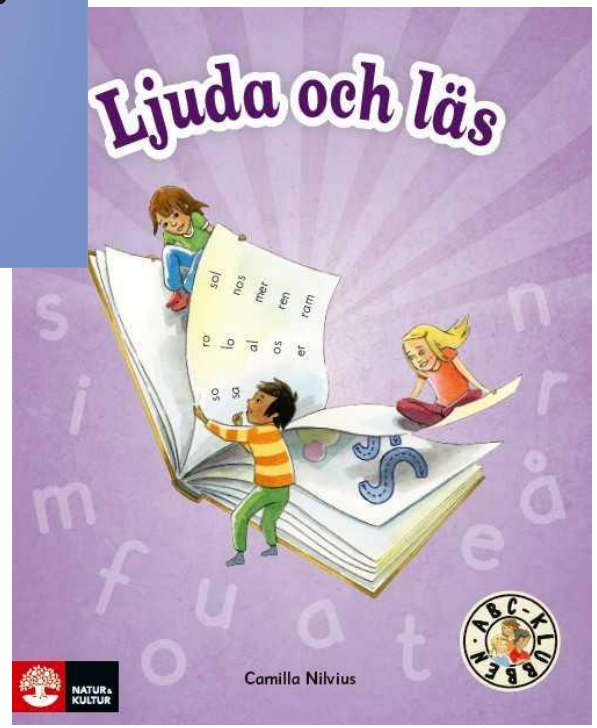
- En kortare version i början av böckerna
- En längre gratisversion på nätet
  - Rekommendationer avseende läxor

https://www.nok.se/contentassets/032770f085254d588d351d5dd199578c/ljuda-och-las-lararhandledning.pdf

https://www.nok.se/globalassets/lm/produkter/b1/g/guldklassen/guldklassen-ljuda-och-las_lararhandledning.pdf

Frågor?


GULDKLASSEN
Ljuda och läs
Camilla Nilvius
NATUR & KULTUR


Ljuda och läs
Camilla Nilvius
NATUR & KULTUR
ABC-KLUBBEN